

kívántam, az 1974-es Bloch kötetről szólva: az egyetlen méltó dolog a *La société féodale* mielőbbi magyar fordítása lenne, hogy végre ne töredékekkel, hanem a legjobb műveivel legyen jelen szellemi életünkben. Talán már nem kell újabb húsz évet várnunk...

Bihari Péter

Jegyzet

- (1) Érdekesség, hogy Bloch ugyanolyan asszimilált elzászi zsidó családból származott, mint a nevezetes *Dreyfus* kapitány, akinek nagy perét gyermekféjjel követte figyelemmel. Bloch apja neves klasszika-filológus volt.
- (2) *A francia agrártörténet* lényegében gazdaságtörténeti, a *Feudális társadalom* társadalomtörténeti, *A csodatevő királyok* eszme- (modernebbül: mentális) történeti mű.

„Huszárok”

Egy könnyűlovas csapatnem évszázadai (Kiállítás a Hadtörténeti Múzeumban)

„...A huszár hiteles alakját idézzük meg, ahogy a valóságban is létezett, és ahogy elképzelték, ahogy látni akarták minden időben. Felidézzük igazi katonaként és Hány Jánosként, látjuk majd a csatatereken és operetszínpadon, látjuk érdemermekkel díszített harctéri hősként és népi hősként. Bemutatjuk megőrzött tárgyi emlékeit, fegyvereit, viseletét, személyes holmiját, ereklyéit – okulására és szórakoztatására a huszárt élőben soha sem látott utókornak” – invitálja leendő látogatóit a Hadtörténeti Múzeum legújabb kiállítására, amely a millezcentenáriumi évforduló jegyében, június 27-én nyílt meg.

A hét teremben, több mint 500 nm-en megrendezett tárlat a huszárság had- és kultúrtörténetét mutatja be, a legrégebb koroktól egészen századunk közepéig. A kiállított reprezentatív muzeális anyag, a gazdag egyenruha kollekción, a fegyverek, festmények, szobrok, könyvek, érmek sora, számos eredeti irat, és a nem kifejezetten hadtörténeti elsődlegességű, különböző műfajú tárgyak, amelyek spektruma a népművészettől a giccsiparon át a magas nivójú iparművészetig terjed, mind egy-egy sajátos oldaláról ismertetik meg a látogatóval a huszárság múltját s némileg a jelenét is.*

A huszár alakját mára csak a történelmi emlékezet őrízte meg. A magyar hadtörténelem utolsó, hivatalos hadrendi számmal is rendelkező huszáralakulatát az 1950-es évek elején szüntették meg. Aki mai, valódi huszárokat szeretne látni, annak külföldre kell elutaznia. És ha szerencséje

van, Franciaországban, Dániában vagy éppen Dél-Amerikában, találkozhat még díszes egyenruháikban pompázó huszárokkal. De vigyázat! – ők is már csak nevükben és parádéra szánt küllemükben huszárok, hiszen vagy királyi, elnöki testőrök, vagy éppen régi hagyományaikot őrző hajdani huszáralakulatok mára ejtőernyőssé, páncélossá, deszantossá átminősített katonái. Esetleg műkedvelő bandériumok, bajtársi egyesületek tagjai. Szerencsére, ez utóbbiakkal már itthon is találkozhatunk, hála az egyre gyarapodó huszár hagyományörző egyesületeknek.

A huszárok története a 14–15. században kezdődött. Ekkor tűntek fel mint szabad lovasok az Oszmán Birodalom által fenyegetett Magyarország déli tájain. Nevük több áttétel révén a latin „cursarius”, azaz rabló, prédáló, fosztogató jelentésű szóból származik. Huszár szavunk ennek elszlávosodott hangalakját őrzi, hiszen a

* A kiállítás 1997. október 31-ig látogatható a budapesti Hadtörténeti Múzeumban.

szerb „gusar” szó közvetlen átvételével keletkezett. Huszárokat nagyobb számban *Mátyás* király fogadott be hadaiba, ők képezték serege könnyűlovas részét, vagy ahogy maga nevezte: „második rendjét”. Különösen a török fékentartásában szántak komoly szerepet a huszároknak, de részt vettek *Mátyás* más hadi vállalkozásaiban is. A gyors mozgású, állandóan harc-készültségben tartható, amúgy igénytelen, olcsó fenntartású, mindemellett igen leleményes harcosok, akik nem riadtak vissza gyér fizetségüket egy-egy ellenséges területre vezetett portyával kipótolni, *Mátyás* halála után is nélkülözhetetlenek maradtak a Magyarországra be-be csapó, hasonló katonai adottságokkal rendelkező török könnyűlovasság ellensúlyozására.

A török korban kezdték azonosítani külföldön is a huszárokat a magyar könnyűlovassággal. Először *I. Ferdinánd* a schmal-kaldeni háborúban vette igénybe a huszárok szolgálatait, akiket – mint írja – „magyar királyságunk végeiről rendeltünk, s mivel hűségesen szolgáltak nekünk, szolgálatukra ezután is szükségünk lesz”. Nagyobb számban a 17. században fogadtak fel magyarországi könnyűlovasokat. Ezek a laza szervezésű huszárcsapatok, az akkori „magyar hadinép” gyakran hajdúkkal vegyülve, vállalkozó szellemű parancsnokok vezetése alatt szegődtek el – ha sikerült zsold ellenében, ha nem, zsákmányra – egy-egy hadjárat időtartamára. Az ötszáz fős csapatok a hadi év végével aztán fel is oszlottak, hogy a következő hadi év elején újra alakulhassanak. A harmincéves háborúban (1618–1648) összesen 98 könnyűlovas csapta került ki a magyar korona országáiból.

A 17. század végén, a törökellenes visszafoglaló háború, s a vele szinte párhuzamosan zajló 1688–1697-es francia háború idején kezdődött a huszárság újabb története. Ekkor következett be az a szemléletbeli változás, amely a huszárságnak nemcsak a Habsburg Birodalom haderejében, hanem a szövetséges s az ellenséges hatalmak hadaiban is helyet, viszonylagos állandóságot, s egyúttal zsoldot, kosztot, kvártélyt biztosított. A visszafoglaló hábo-

rú során magyar lovas katonák (huszárok) ezrei küzdöttek a törökkel szemben: a régi magyar hadszervezet keretei között kiállított mintegy 6000 végvári, s ugyanennyi vármegyei lovas mellett már megtalálhatóak voltak a frissen szervezett huszár regimentek is.

A 18. század a huszárság fénykora. A korszak háborúiban fontos szerephez jutott Európa minden számottevő hadseregében. Hol felderítésre, hol az ellenfél folytonos zaklatására, máskor rajtaütésszerű betörésekre vagy a megvert ellenség üldözésére használták a huszárokat. A huszár ejtette foglyul az ellenséges futárokat, zavarta az ellenséges szállítási vonalakat, őt vették igénybe megtévesztő manőverekre, a század második felében pedig a nehézlovasság támogatására, váratlan erőfölény megszerzése érdekében közvetlen lovasrohamokra is. Mindezen harctevékenységekben legfontosabb eredményeket, a gyorsaságot, a váratlanságot, az (egyéni) intuíción alapuló képességet használták fel.

Többnyire magyar lovasokból álló külföldi huszáralakulatokkal először a 17–18. század fordulóján találkozunk az európai hadrendben. A franciák nyitották meg a sort 1692-ben. Ott is – és még több európai országban is – Magyarországról elkerült huszártisztek szervezték meg az első huszáralakulatokat. A leghíresebb francia–magyar huszár, *Bercsényi László* 1720-ban alapította a ma is létező 1. hadrendi számot viselő ezredét. A század háborúiban mindvégig jelentős erőt képviselt a porosz huszárság is. Az első porosz huszárszvadront 1721-ben állították fel. A huszárság révén lett a német hadtörténelem fontos szereplője *Székelly Mihály* és *Werner Pál*, mindkettő tábormokok. Más német fejedelemségek is szerveztek huszáralakulatokat: Bajorországban már 1688-ban, Hessen-Kasselben 1706-ban, Württembergben 1735-ben, Hannoverben 1757-ben állítottak lábra ezredeket. Spanyolországban *Perényi Mihály* állított fel huszárcsapatot 1705-ben, és ugyanekkor a portugáloké is. Voltak huszáraik az orosz cároknak is már a század első felében, míg Dániában 1737-ben, Hollandiában 1745-

ben, Svédországban 1758-ban, Angliában, kezdeti kísérletezések után, 1802-ben jelennek meg a huszáralakulatok a hadrendben. A huszárok áthajóztak a „Óceán” másik partjára is. Kovács Mihály szervezte meg az amerikai hátszártságot. A 18–19. században 35 államban voltak szervezett és fizetett huszár csapatok.

A magyar huszárság ekkori története a Habsburg birodalmi haderő keretei között zajlott. Amikor Mária Terézia trónra lépett, nyolc ezredben összesen mintegy 6000 huszár állt fegyverben. A huszárság Mária Terézia négy évtizedes uralkodása alatt vált egyenrangúvá a lovasság egyéb csapatnemeivel. A királynői korszak három nagy háborúja, az összesen 17 háborús esztendő pedig bőven osztogatta a lehetőségeket, ahol a huszár tettekkel is bizonyíthatta egyenrangúságát. Huszárként emelkedett a legmagasabb katonai méltóságra, az Udvari Haditanács elnöki posztjára Hadik András, a század egyik leghíresebb katonája. A század második felében stabilizálódott a Habsburg haderő szerkezete. A birodalom, egyéb fegyver-

és csapatnemek mellett, 10–12 huszárezred fenntartására volt képes. Az ezredek hadrendi számmal és tulajdonosok nevével különböztették meg egymástól.

A magyar huszárok végigharcolták a 19. század háborúit is. A század elején, ahogy a szövetségek kötöttek, úgy kerültek szembe bajjossal, oroszokkal, legtöbbször a franciákkal, s Európán szinte minden had-

seregének katonáival. Legendás idők voltak, számtalan dicsőséget hoztak a magyar huszárnak, a történelem lapjai huszárbravúrok, huszárcsínyek sorát őrzik ezekről az évtizedekről. Ismerősünk Simonyi öbester, a napóleoni háborúk egyik legvitézesebb katonája, és számos más tiszt és közhuszár is, az alvitézek, akiknek hőstetteit gyakran a korabeli újságok is közreadták. A háború befejezte után 12 huszárezred maradt fegyverben. A kizárólag magyarországi ki-

egésztetésű, zömében magyar anyanyelvű legénységgel rendelkező ezredek a korabeli hadi rend szerint a birodalom területén szétszórva állomásoztatták.

A magyar huszárok történetének legfényesebb fejezetét az 1848–49-es szabadságharc huszársága írta be a történelmünkbe. A forradalom kitörésekor Magyarországon csak néhány huszáralakulat – az 1. Császár, a 2. Hannover, a 3. Ferdinánd, illetve Erdélyben a 11. Székely határőr huszárezred – tartózkodott. A kormány egyik fő törekvése, a birodalom távolabbi pontjain lévő ezredek hazahozatala volt. És a huszárok jöttek vagy szöktek. Az első harcolva hazaszökő alakulat Lenkey Jánosé volt. 1848 szeptemberéig hazavezényelték a 9. Miklós, a 6. Württemberg, a 4. Sándor ezredet és a 10. Vilmos huszárezred két osztályát.

A magyar huszárok történetének legfényesebb fejezetét az 1848–49-es szabadságharc huszársága írta be a történelmünkbe. A forradalom kitörésekor Magyarországon csak néhány huszáralakulat – az 1. Császár, a 2. Hannover, a 3. Ferdinánd, illetve Erdélyben a 11. Székely határőr huszárezred – tartózkodott. A kormány egyik fő törekvése, a birodalom távolabbi pontjain lévő ezredek hazahozatala volt. És a huszárok jöttek vagy szöktek. Az első harcolva hazaszökő alakulat Lenkey Jánosé volt. 1848 szeptemberéig hazavezényelték a 9. Miklós, a 6. Württemberg, a 4. Sándor ezredet és a 10. Vilmos huszárezred két osztályát.

colva hazaszökő alakulat Lenkey Jánosé volt. 1848 szeptemberéig hazavezényelték a 9. Miklós, a 6. Württemberg, a 4. Sándor ezredet és a 10. Vilmos huszárezred két osztályát. A szeptemberi fordulat után azonban már lehetetlen volt a békés hazatérés. Ekkor kezdődtek meg a legendás huszárszökések, így jutottak haza a 8. Coburg huszárok, a Vilmos huszárezred

másik fele, és egy osztálynyi huszár a 12. Nádor huszárezredből. A magyarországi születésű legénység mellett a tisztikar csak mintegy felerészben volt magyar, illetve magyarhonos. A birodalom különböző tájairól származó nem magyar huszártisztek egy része azonban így is híven szolgált a választott hazáját és harcolta végig becsülettel a magyar szabadságharcot.

1848 őszén az Országos Honvédelmi Bizottmány hat új huszárezred felállításáról rendelkezett. Az ezredeket a már meglévő önkéntes lovasscapatokból és a lovassági szolgálatra sorozott regrutákból szervezték meg, s bár hadrendbe állításuk a felszerelés és főként a fegyverhiány miatt csak 1849 elejére sikerült, egyes századaik már 1848 decemberében is a frontokon voltak. Az ezredek hadrendi számuk mellé, mintegy névadóként – a honvédseregben nem lévén ezredtulajdonosi funkció – történelmi nagyjaink vagy az alapító nevét vették fel. Az új ezredek hadrendi számaikkal és névadóikkal így festettek: 13. Hunyadi, 14. Lehel vezér, 15. Mátyás király, 16. Károlyi, 17. Bocskai István és 18. Attila huszárezred.

A Ferenc József-i kor első két évtizede háborúk sorát hozta a birodalomra, s kijutott a háborúsdiból a huszároknak is. Az 1859-es itáliai háborúban az 1., a 10. és a 12. ezred vett részt, az 1864-es dán hadjáratban a 9. huszárezredet vetették be, a poroszok ellen pedig tíz huszárezredet küldtek ki a frontokra. Ezek a háborúk – a modern háborúk előhírnökeként – a lovasság harci alkalmazása területén egy sor szükségszerű változást hoztak a huszárság számára is. 1873-ban, a nagy hadseregreformmal alakult ki a huszárságnak az első világháború végéig megmaradt hadrendi szerkezete.

Az 1868-as kiegyezéssel teremtődött meg a lehetőség a magyar királyi honvédség keretein belül huszáralakulatok felállítására. Elsőként 28 lovas-, és 4 dzsidás századot szerveztek. 1871-ben a századok számát 40-re emelték, majd 1874-ben 10 ezredet szerveztek belőlük. Így alakult meg az 1. budapesti, a 2. debreceni, a 3. szegedi, a 4. szabadkai, az 5. kassai, a 6. zalaegerszegi, a 7. pápai, a 8. pécsi, a 9.

marosvásárhelyi és a 10. varasdi magyar királyi honvéd huszárezred. Az 1886-os hadseregreformot követően szerveztek meg – a haderő harmadik vonalát képező népfelkelés keretében – a honvéd huszárezredekhez igazított, majdan ezredekre kiegészítendő 10 népfelkelő huszárosztályt. Az első világháború előestéjén az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje összesen 16 közös (császári és királyi), 10 magyar királyi honvéd és 10 magyar királyi népfelkelő huszárezredet számlált.

Míg egyrésztől a huszárezredek számának a lovasság egyéb csapatnemhez viszonyított látványos gyarapodása figyelhető meg, s változatlanul megvan a huszárság presztízse is a lovasságon belül, a harcászati, majd a technikai eszközök katonai alkalmazásának erősödésével a lovasság stratégiai szerepe is fokozatosan háttérbe szorult. A hadügyek legfőbb irányítója, *Albrecht* főherceg így summázta a folyamatot 1869-ben: „A lovasság segédfejelettséggé vált, s bármennyire is fájdalmas a felismerés, a lovasság 1805-től vagy 1815-től hasonló nagyszerű tömeghatása visszavonhatatlanul elmúlt.” Mindezen folyamatok szükségszerűen nyomot hagytak a huszárság hadszerzetén, fegyverzetén és nem utolsósorban küllemén is.

Ahogy változtak a lovassággal szembeni követelmények, úgy jelentek meg a „hőskorszak” klasszikus struktúrájához képest szokatlan, új szakágak, beosztások a huszárezredekben. Létrehozták az ezreden belül a lovasutász-szakasznyi erővel a törzslovasságot, a parancsok és jelentések gyors továbbítására pedig a távíró járőröket. 1908-ban kezdték meg a géppuskás osztagok szervezését. Ebben a szervezési rendben a világháború kirobbanásakor a lovasezredek törzsből, két osztályba osztoztak 6 századból, a pótkeretből, s az új időkhöz igazodva utászszakaszból és géppuskás szakaszból álltak. Egy lovasezred létszáma, a 60 fős géppuskás osztaggal együtt a tízes évek elején a közös hadseregben 1073, a magyar honvédségben 460 fő.

Az első világháború gyilkos csatáiban huszárok ezrei haltak hősi halált. A mo-

dem kor gépi háborúinak nagy határfokú tűzfegyvereivel szemben a lován rohamozó huszár védtelenné, kiszolgáltatottá vált. Bár a háború elején még sor került nyílt lovasütöközetekre is az osztrák–magyar és az orosz lovasok között, de csakhamar a huszárok is lövészárkokba kényszerültek.

A statisztika megdöbbentő adatai szerint a huszárezredek veszteségei a négy háború év alatt elesettekben és eltűntekben mintegy 30 000 fő. Megsebesült 13 000, hadifogságban esett 6000 huszár.

A háború és a forradalmak után újjászervezett huszárság 2 lovas dandárból, ezen belül négy, neves történelmi személységek illetve régi híres huszárok neveit viselő ezredből állt. (1. Ferenc József, Jász-Kun, 2. Árpád fejedelem, 3. Nádasdy Ferenc, 4. Hadik András huszárezred.) Egy-egy ezredben 2 lovas géppuskás-, 2 lovas karabélyos-, 1 lovas távbeszélő-, és 1 lovas árkász-század volt. A lovasok gyakorsági kiképzést is kaptak. Amikor a második világháború előestéjén a gyorsított hadseregfejlesztés eredményeképpen átalakult a lovasság szervezeti rendje, a lovasdandárok és lovasezredek már egyáltalán nem emlékeztettek a régi huszárregimentekre. Az összesen két lovasdandár továbbra is két-két lovasezredből állt, de kiegészült két kerékpáros-zászlóaljjal, egy lovas és egy gépvontatású tüzérosztállyal, egy páncélos-zászlóaljjal, egy gépkocsizó utászszázaddal és egy fogatolt távbeszélőszakasszal. A huszárezred két lovas osztályra tagolódott, egy-egy osztály három lovasszázadból állt. Az ezred ezenkívül közvetlen géppuskás századdal (12 géppuskával), páncéltörő és hegyi ágyús. üteg-

gel (4–4 löveggel), továbbá árkász- és távbeszélőszakasszal rendelkezett.

A lovasságot mint fegyvernemet hadműveletekben utoljára a második világháborúban vették igénybe. Aktív katonai szerepük megszűnése természetes történelmi szükségszerűség volt. Az évszázadok azonban nem múltak el nyomtalanul. A huszárság után hihetetlenül gazdag tárgyi kultúra halmozódott fel, szinte kínálva magát a múzeumi megmutatásra.

született is néhány kiállítás belőlük ebben a században. Folytassuk tehát kis „huszártárlat-történelemmel”!

A gazdag kollekciónak az első nagyszabású huszárkiallítást az invenciózus Szendrei János jóvoltából – szerencsés érzékkel – külföldön rendezték meg, Párizsban, a világkiállítás magyar pavilonjában, 1900-ban. Gondoltak persze a budapesti közönségre is. A párizsi bemutató előtt rövid időre közszemlére tették a tárgyakat az Iparművészeti Múzeumban, és bemutattak egy kisebb tárlatot Bécsben is. A kiállítás történeti anyaga a néhány évvel korábbi ezredévi kiállítás hadtörténeti részében már szerepelt. A rendezők azonban igyekeztek aktualizálni is a témát, és a bemutatót kortársi anyagokkal, főleg festményekkel, kislasztikákkal bővítették. A felkért művészek – Komlóssy Ede, Révész Imre, Barsi Adolf, Tury Gyula és mások – megfestették a francia, holland, porosz, szász meg természetesen a magyar huszárokat is. A festménycsokor legfontosabb üzenete, mint ahogy az egész kiállításnak is, a huszárság egyetemes jellegének hangsúlyozása, s benne a magyar hozzájárulás elsődlegességének kiemelése. Ügyes reklámfogás volt a

A lovasságot mint fegyvernemet hadműveletekben utoljára a második világháborúban vették igénybe. Aktív katonai szerepük megszűnése természetes történelmi szükségszerűség volt. Az évszázadok azonban nem múltak el nyomtalanul. A huszárság után hihetetlenül gazdag tárgyi kultúra halmozódott fel, szinte kínálva magát a múzeumi megmutatásra. született is néhány kiállítás belőlük ebben a században. Folytassuk tehát kis „huszártárlat-történelemmel”!

Zsolnai-gyár szerepeltetése a kiállításon. A *Mach Lajos* és *Abt Sándor* tervezte porcelánfigurákat a helyszínen árusították – a párizsi közönség pedig kapva kapott az alkalmon, és vásárolt... A világkiállítás bezárásával a „Huszárterem” anyaga szétzóródott, illetve visszakerült a múzeumokba. A festmények a Ludovika Akadémiára kerültek, ott egy részük a második világháborúban megsemmisült, eltűnt. Néhány kép, köztük talán a leghíresebb, *Vágó Pál* hatalmas vászna is, a Hadtörténeti Múzeumba került. Ma, felújítva újra látható a múzeum dísztermében. Mint ahogy Barsi Adolf *Francia huszárok elfoglalják Texelnél a befagyott holland flottát* című festménye is a Zsolnai-porcelán huszárok társaságában.

A párizsi bemutató után szünet következett. A huszár emlékek múzeumi raktárak mélyére kerültek, kimagasló, főként történeti értékeket képviselő példányaik pedig történeti kiállításokra. Tematikus kiállítás azonban évtizedekig nem készült. A hallgatást a sárvári Nádasdy Múzeum törte meg 1986-ban. A frissen helyreállított várban kiállítást rendeztek a huszárság történetéről, amely egyúttal a magyar „huszármúzeum” megszületését is jelentette. A múzeum huszár gyűjteménye – főként a Huszármúzeum Baráti Kör jóvoltából – azóta is gazdagodik. Mára jelentős gyűjteménnyé vált, főleg az ereklye jellegű tárgyak jóvoltából. A Hadik-huszárok emlékére sikeres huszár kiállítást rendezett – a város jelentős huszár hagyományaira alapozva – a nyíregyházi Jósa András Múzeum is. Ennek igazi értékét a helytörténeti tárgyú anyagok adják. A ma is látogatható két tárlat jobbára a 20. századot mutatja be bővebben.

A Hadtörténeti Múzeum kiállítása a huszárság történetének komplex bemutatását tűzte ki célul, ezen belül egy kifejezetten hadtörténeti szempontú, hiteles feldolgozás élvezett elsődlegességet. Ez a rész a kiállítás mintegy kétharmadát teszi ki. Milyen volt ennek a valós történelemnek a társadalomban való leképeződése, milyen szerepet játszott a huszárság mint a legmagyarabbnak tartott katonaság közgondol-

kodásunkban, s ez a szerep miképpen volt képes tárgyiasulni az évszázadok során? – ez képezi a kiállítás második szintjét. Egy harmadik szint – mintegy az előző kettő szintéziseként – a ma élő huszárhagyományokat mutatja be.

A történeti rész bemutatásánál tárgyaink jellege nem tette lehetővé a kronologikus eseménytörténeti feldolgozást. Kézenfekvőnek kínálkozott viszont egy-egy nagyobb tematikus egység köré csoportosítani az anyagot. Így kapott rendező szerepet a hadszervezet, a kiképzés, a hadellátás, az anyagi kultúra, a huszártiszti egzisztencia, az ezredek belső élete, a hierarchikus viszonyok, a hagyományok, a huszár hőstettek témája. A plasztikusabb bemutatást enteriőrök is segítik. Persze az időrendre is ügyeltünk. Az első terem a korai évszázadoké, nagyjából a 17. századdal bezárólag. A másodikban a huszárság fénykorának tartott 18. század kapott helyet igen értékes tárgyaival, a harmadikban pedig fél évszázad, a 19. század első fele, benne a napóleoni háborúk és 1848–49 huszársai jelennek meg. A negyedik terem szembe-tűnő tárgygazdagságával követel magának figyelmet. Ez a terem a Ferenc József-i koré, míg az ötödikben a 20. század a téma, a maga két háborújával.

A hatodik és hetedik teremben gyűjtöttük össze a huszárhagyományok emlékeit, a huszárság művelődéstörténetének igen gazdag tárgyi kultúráját, többek között a nép- és iparművészet huszárokat ábrázoló tárgyait, továbbá különböző játékokat, használati és dísz tárgyakat. Itt mutatjuk be az igazán színpompás, nem igazi huszár, de ihletésében kifejezetten huszáros viseleteket is. Ezek igen széles skálát képviselnek – a magánbandériumok huszársájként díszruhájától a törvényhatósági alkalmazottak magyaros divatú hivatalos egyenruhájáig kötelező volt a klasszikus huszár-egyenruha utánzása. Ritkaságánál fogva mindenképpen figyelmet érdemel a *II. Rákóczi Ferenc* hamvainak hazahozatala alkalmából felállított, némi történelmi csúsztatással „Bercsényi-huszároknak” nevezett miskolci díszbandérium huszáros egyenruhája.

A kiállítás hetedik terme mindemellett egy érdekes, a múzeumokban talán szokatlan kezdeményezésnek is a helyszíne lett. Az előkészületek során merült fel – egyrészt arra keresve a választ, vajon mi maradt meg napjainkra a régebbi korok maszszív huszárhagyományaiból, és mi az, ami ezekből ma tárgyiasítható, másrészt, nem titokoltan, üzleti céllal – egy „kiállítási bolt” üzemeltetése, amely tartalmilag és látványban is a kiállítás szerves tartozéka. Az összeférhetetlenségi szempontok tisztázása után a „bolt” működni kezdett. Az ott megvásárolható tárgyak kisebb része nem műtárgynak számító régiség, nagyobb hányaduk ma készült másolat, amelynek eredeti példányaival a kiállítási vitrinekben már találkozott a látogató. Ólomkatonák, jelvények, játékok, huszáros nép- és iparművészeti munkák, kortárs festők huszárokat ábrázoló képei, régi metszetek mívés másolatai kerültek a vitrinbe és a pultra.

A kiállításon számos nagy értékű tárgy látható. Több híres huszár személyes tárgyait is őrzik a vitrinek, köztük is talán a leghíresebbét, az Udvari Haditanács elnöki tisztéig emelkedett Hadik András szablyáját, pecsétjét és Mária Terézia által aláírt ezredesi kinevezését, aztán a legvitézebb

huszár, Simonyi óbester szablyáját. Ugyancsak itt látható a 12. huszárezred ezredtulajdonosának, *József nádornak* az emlékszablyája, amelyet ezrede tisztjeitől kapott, s amelynek kimagasló történeti értékét a markolatba gravírozott nevek adják. A nevek között ott találjuk az 1848–49-es szabadságharc számos kimagasló személyiségének, többek között *Görgey Artúr*nak aláírását. A személyes jellegű tárgyak mellett a csapatnemre vonatkozó értékes ereklyék és tárgyegyüttesek is megtalálhatók a kiállításon. Közöttük is kiemelkedőek a huszárszászlók, és a hajdan rendkívüli műgonddal készített zászlószalagok. Szerepel a kiállításon minden lényeges egyenruhátípus, amelyek a 19–20. századi huszárvisélet keresztmetszetét adják. Számos értékes festmény, metszet, grafika ad különleges színhatást a kiállításnak. Különösen *Barabás Miklós*, *Lotz Károly* festményei méltók a figyelemre.

A műtárgyak túlnyomó többségének a Hadtörténeti Múzeum a tulajdonosa. A kiállítás azonban nem jöhetett volna létre a magyarországi múzeumok és a nevük mellőzését kérő magángyűjtők segítőkészsége, szakmai közreműködése nélkül.

Ságvári György